

№ 27 (284)
Ліпень 2009 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- Землякі ў свеце: пецярбургца з Ігуменшчыны –** *стар. 3*
- Жыву ў Беларусі: каладзішчанскі радавод –** *стар. 5*
- Бібліятэка: сабраць спадчыну Паплавой –** *стар. 6*

На тым тыдні...

У Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі **15 ліпеня** адкрылася **выстаўка «Саксонскае люстра» і Магдэбургскае права – асновы Еўропы**, прысвечаная святкаванню 510-годдзя надання Мінску ў 1499 годзе магдэбургскага права. Яе арганізавалі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Нацыянальны музей гісторыі і культуры Беларусі, Пасольства ФРГ у нашай краіне і зямельны цэнтр палітычнай адукацыі федэральнай зямлі Саксонія-Ангальт. Перад урачыстым адкрыццём з дакладам «3 Магдэбург а ў Мінск. Агульнаеўрапейская значнасць і нястрачаная прыцягальнасць магдэбургскага гарадскога права» выступіў прафесар Хайнер Люк з універсітэта імя Марціна Лютэра (г. Гале-Вітэнберг).

Наведвальнікі змогуць пазнаёміцца з друкаванымі выданнямі XVI ст. (Лейпцыг) і манетамі XII–XIII стст.

● **3 18 па 19 ліпеня** ў Мінску прайшоў **V з'езд беларусаў свету «Бацькаўшчына»**. У ім прынялі ўдзел 252 дэлегаты з 18 краінаў свету – не толькі з суседніх краінаў, але і з ЗША, Канады, Вялікабрытаніі. Падобныя з'езды – гэта рэдкая магчымасць для беларусаў, якія жывуць у розных краінах, пабачыцца на роднай зямлі. На пасадку старшыні «Бацькаўшчыны» абраная Алена Макоўская, кіраўніком Рады – Ніна Шыдлоўская. Былі прынятыя пастановы пра пашырэнне ўжывання беларускай мовы ў нашай краіне, пра наданне імёнаў беларускіх дзеячаў культуры і палітыкаў вуліцам і плошчам краіны, пра ўсталяванне ў сталіцы помніка перамозе пад Грунвальдам ды іншыя.

Перад дэлегатамі з прамоваю выступілі Міністр культуры Беларусі Павел Латушка, упаўнаважаны па справах рэлігіі і нацыянальнасцей Леанід Гуляка.

● У Санкт-Пецярбургу выйшла кніга беларускага даследчыка Міколы Нікалаева **«Беларускі Пецярбург»**. Кніга расказвае пра жыццё і дзейнасць выхадцаў з Беларусі за больш як 300 гадоў гісторыі гэтага горада. Кніга выдадзена пры арганізацыйнай і фінансавай падтрымцы Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына» і асабіста Алены Макоўскай і Ніны Шыдлоўскай, Дома нацыянальнасцяў Санкт-Пецярбурга, а таксама пецярбургскіх беларусаў.

● **3 17 па 19 ліпеня** ў Беларусі прайшлі мерапрыемствы, прысвечаныя **100-годдзю з дня нараджэння Андрэя Грамыкі**, дзеяча савецкай дыпламатыі, былога міністра замежных спраў СССР, які нарадзіўся на Гомельшчыне. 17 ліпеня ў Цэнтры гісторыі МЗС і беларускай дыпламатычнай службы адкрылася тэматычная выстаўка дакументаў, прысвечаная А. Грамыку. У гэты дзень прайшла навукова-практычная канферэнцыя, прысвечаная юбілею дыпламата.

На Якуба – грэе любя!

Фота Святланы ПРАКОФ'ЕВАЙ

Музей Язэпа Мароза ў бібліятэчным інтэр'еры

Важнай падзеяй у культурным жыцці аграгарадка Баброва Лепельскага раёна Віцебскай вобласці стала прысвойванне Баброўскай сельскай бібліятэцы статуса бібліятэкі-музея Язэпа Мароза. Створаны на базе кутка вядомага садавода-земляка, музей стаў сапраўдным культурным і грамадскім цэнтрам аграгарадка. Сама бібліятэка змяніла месца прапіскі. Зараз яна займае другі паверх Баброўскага сельскага Дома культуры. Выдзелена асобнае памяшканне для абслугоўвання карыстальнікаў з дапамогай новых інфармацыйных тэхналогій – камп'ютэра, капіравальнага апарата, сканера, інтэрнэту. Набыта новае бібліятэчнае абсталяванне. Усё гэта значна пашырыла сферу паслуг бібліятэкі, узвысіла колькасць карыстальнікаў.

Бібліятэка-музей Я. Мароза арыентаваная перш за ўсё на мясцовае насельніцтва, супрацоўніцтва з ім, што станоўча ўплывае на імідж, садзейнічае росту аўтарытэту не толькі ў сваім аграгарадку, але і на ўзроўні раёна і вобласці.

Адкрыццю музея папярэднічала вялікая арганізацыйная праца. Вывучаліся архіўныя дакументы з фонду Віцебскага абласнога і Лепельскага раённага краязнаўчых музеяў. Выкарыстоўвалася перапіска ўнука Я. Мароза Андрэя Максімавіча з загадчыкам кафедры экалогіі і аховы прыроды, кандыдатам біялагічных навук, дацэнтам Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П.М. Машэрава Анатолям Максімавічам Дарафеевым, перапіска другога ўнука, Уладзіміра Максімавіча, з былым дырэктарам Лепельскага краязнаўчага музея А.С. Ханяком, публікацыі пра сям'ю Марозаў з раённай газеты «Лепельскі край».

На стэндах размешчаныя фотаздымкі, дакументы, копіі грамад, атрыманых Я. Марозам на выстаўках дасягненняў сельскай гаспадаркі, артыкулы з перыядычнага друку, матэрыялы ўспамінаў, якія даюць магчымасць перагарнуць старонкі жыцця і дзейнасці «бела-

рускага Мічуріна» Я. Мароза. Ёсць таксама куток сялянскага побыту сям'і Марозаў, дзе прадстаўленыя прадметы таго часу, калі жыла сям'я Я. Мароза: посуд, прас, ступа, маслабойка, дзяжа, калаўрот, драўляныя ведры, каромысел, сіта, серп, ложка, шафа, стол, табурэты, куфар. Сцены хаты ў той час упрыгожвалі саматканныя ручнікі, рамкі з фотаздымкамі сям'і. Быў у хаце і чырвоны кут з абразом. Сёння ў бібліятэцы-музеі Я. Мароза 41 экспанат. Калекцыя разнастайная і выразная. Кожны экспанат цікавы і па-свойму непаўторны, у кожнага з іх – сваё жыццё і свая гісторыя. Усё гэта дазваляе найбольш поўна і цікава прадставіць жыццё і дзейнасць Язэпа Кандрацьевіча Мароза – самавука з народа, працавітага і захопленнага чалавека, які адыграў станоўчую ролю ў распаўсюджванні вопыту арганізацыі даследчай дзейнасці ў садводстве.

У Баброўскай бібліятэцы-музеі акрамя экскурсій адбываюцца мерапрыемствы, якія знаёмяць гасцей з жыццём і дзейнасцю Я. Мароза: гадзіна краязнаўства «Дивный мир кудесника-коллекционера Я. Мороза», спазнавальная гадзіна «Фатынскі «Мічурін»», краязнаўчыя вандрожкі «Я. Мороз – жыццё і гісторыя», «Наш земляк – садовод І.К. Мороз». Такім чынам, бібліятэка-музей пашырае доступ да краязнаўчых матэрыялаў, абуджае інтарэс чытачоў да гісторыі роднага краю.

«Любоў да роднага краю, веданне яго гісторыі – аснова, на якой толькі і можа здзяйсняцца рост духоўнай культуры ўсяго грамадства», – гэтыя словы Д.С. Ліхачова добра ілюструюць сэнс асветніцкай працы бібліятэкі-музея.

Вольга КАЗЛОЎСКАЯ,
бібліятэкар аддзела бібліятэчнага
маркетынгу Лепельскай ЦБС

А буклет занадта заруселы...

Яго прапанаваў мне знаёмы журналіст. На яркіх дзесяці старонках гэтага буклета акрамя пераліку дасягненняў гаспадаркі змешчана 38 фотаздымкаў, зробленых у старэйшым на Случчыне аграгарадку «Казловічы». Падмурак яго ствараўся яшчэ ў 1960–1970-я гады, калі тутэйшы калгас узначалваў Герой Сацыялістычнай Працы Сяргей Дзмітрыевіч Лямешчанка, які адпрацаваў на гэтай пасадзе аж 42 гады. Сёння гэтым сельскагаспадарчым вытворчым кааператывам кіруе новы чалавек, які выводзіць гаспадарку ў лік паказальных па шэрагу пазіцый. Сюды зноў дасылаюць гасцей з бліжняга замежжа і з раёнаў вобласці. Ім ёсць што паказаць не толькі ў вытворчай сферы, а і ў сацыяльнай. У вёсцы Казловічы (цэнтральнай сядзібе гаспадаркі) жыве 900 чалавек, ёсць дзве школы, Дом культуры, бібліятэка, дзіцячы садок, гандлёвы цэнтр, басейн. За апошнія гады тут узведзена звыш 50 жылых дамоў сядзібнага тыпу.

З падачы ідэалагічнага аддзела райвыканкама кіраўнікі аграгарадка і выдалі буклет, які надрукаваны ў гарадской друкарні накладам 100 экзэмпляраў. Частку перадалі ў створаны ў раёне два аграгарадкі, рэшта разлічаная на гасцей.

Мяне, як чытача, уразіла тое, што тэкст буклета не без высілкаў ідэалагічнага аддзела падрыхтавалі і выдалі на рускай мове, пры гэтым сказілі назву вёскі – напісалі «Козловічы», хоць яшчэ пры Саветах перад уездом у яе з боку горада стаяла шыльда «Казловічы». Быццам і дробязь, але ўзнікае пытанне, чаму пры выбары мовы не ўлічылі багатыя культурныя набыткі тутэйшых вёсак, а іх у аграгарадок уваходзіць аж восем! Тут у 1934-м годзе быў створаны славуці Казловіцкі хор (з 1965 года народны), у рэпертуары якога і сёння не меней 50 беларускіх народных песень з адметным мясцовым гучаннем. З 1979 года дзейнічае і ўжо набыў вядомасць не толькі ў сваім раёне, але і за межамі яго да й вобласці, фальклорны калектыў «Ячаўскія вячоркі» (па назве вёскі Ячава, адкуль большасць яго ўдзельнікаў), якому ў 1992 годзе таксама прысвоена званне народнага. Нязменным кіраўніком калектыву з'яўляецца Людміла Калядка. У рэпертуары яе больш за сто абрадавых песняў і танцаў, якія да слёз замлавання западаюць у сэрца, бо амаль усе яны – роднамоўныя, свае.

Шкада, што мясцовая інтэлігенцыя аграгарадка, настаўнікі, работнікі культуры (а іх тут не адзін дзесяткі) не намагліся, каб зрусіфікаваныя «ідэолагі» дазволілі выдаць буклет на беларускай мове, ці хоць на дзвюх, што афіцыйна лічацца дзяржаўнымі. Палову тыражу – на рускай, другую – на беларускай. Не хацелі ўступаць у перамовы, палічылі за лепшае змаўчаць? А варта было б ужо і ведаць ім, што на пачатку 2009 года ЮНЕСКА аднесла мову беларусаў да моваў, якія апынуліся пад пагрозай поўнага знікнення, што адлюстраванае і ў звароце 203-х людзей навукі, культуры, бізнесу, падтрыманых студэнтамі, да Аляксандра Лукашэнкі. Звароце, які апублікаваны нядаўна ў рэспубліканскім друку.

Мікола КУТНЯВЕЦКІ,
г. Слуцк

Жыццё, поўнае дзівосных імгненняў

Лілія Чарняўская з Серкавіц нарадзілася ў Яскаўшчыне (усё – Талачынскі раён). У гэтай вёсцы, успамінае, усе жанчыны займаліся рукадзеллем, ва ўсіх былі вышыўкі, і ўсе жыхары вызначаліся ахайнасцю, чысцінёй. А яшчэ ў кожнай хаце былі спевакі і спявачкі, шмат хто меў гармонік. Адным словам, у жыцці вёскі не апошняя месца займала эстэтыка.

– Вось у суседніх, у Анеліне, Саколіне, не так гэта было развіта, не захапляліся так людзі рукадзеллем і песнямі, – параўноўвае Лілія Уладзіміраўна.

Не дзіўна, што і сама жанчына, тады яшчэ дзяўчынка, пераняла ўсе гэтыя майстэрствы – спачатку асновы ад маці, а пазней удасканаліла навыкі на занятках у школе. Захапленне засталася на ўсё жыццё, вельмі любіць спяваць народныя песні і

вышываць (на тканіне з дапамогай іголак і нітак стварае карціны, іконы, вышывае ручнікі). Апошняму занятку змагла ўдзяляць больш часу пасля выхаду на пенсію (выклала ў школе ў пачатковых класах, кірвала саўгасным хорам). І яшчэ зараз працуе ў раённым Доме рамёстваў – на базе серкавіцкай школы вядзе гурток «Чудесное мгновение», у якім перадае майстэрства вышыўкі, выцінанкі, арэгамі і інш. Вучыць спыняць дзівосныя імгненні, каб яны заставаліся на ўсё жыццё ў выглядзе непаўторных вырабаў мастацтва.

Сяргей АБРАМОВІЧ

На фота аўтара: Лілія Чарняўская са сваімі работамі на выставе «Горад майстроў» у Талачынскім гарадскім парку

Ф.СП-1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету 63320
(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета Колькасць камплектаў

на 200 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды (паштовы індэкс) (адрас)

Каму (прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТКА на газету 63320
(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Кошт падпіскі _____ руб. Колькасць камплектаў
пераадрасоўкі _____ руб.

на 200 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды (паштовы індэкс) (адрас)

Каму (прозвішча, ініцыялы)

Нясвіжская Акадэмія — XV курс

З 6 ліпеня 2009 года пачаліся заняткі Міжнароднай летняй школы «Нясвіжская Акадэмія» – навучальнай установы, арганізаванай Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам культуры і спадчыны Рэспублікі Польшча ў Нясвіжы ў 1993 годзе. Чарговы, цяпер ужо 15 курс, прысвечаны тэме «Ахова і выкарыстанне гісторыка-культурных аб'ектаў і ансамбляў». Першы этап работы курса працягнецца да 18 ліпеня, падчас якога слухачы Акадэміі пачуюць шмат лекцый спецыялістаў у галіне аховы і зберажэння спадчыны Беларусі і Польшчы, вядучых рэстаўратараў гэтых краін, а таксама наведваюць гістарычныя помнікі і ансамблі.

Адкрыццё курса адбылося ў Інстытуце павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, дзе слухачоў Акадэміі віншаваў Надзвычайны і Паўнамоцны пасол

Рэспублікі Польшча Генрык Ліцвін. Таксама выступілі намеснік міністра культуры Беларусі Уладзімір Грыдзюшка, рэктар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Барыс Святлоў, заснавальнік Акадэміі старшыня Беларускага фонду культуры Уладзімір Гілеп ды іншыя афіцыйныя асобы з Беларусі і Польшчы.

У гэтым годзе слухачамі «Нясвіжскай Акадэміі» сталі спецыялісты па ахове гісторыка-культурнай спадчыны (16 чалавек) з Беларусі і Украіны, якія па выніках устаноўчых лекцый у Беларусі атрымаюць тэмы для дыпломных работ. Абарона дыпламаў адбудзецца ў Польшчы, пасля вельмі насычанай практыкі на гісторыка-культурных аб'ектах гэтай краіны.

13 ліпеня Надзвычайны і Паўнамоцны пасол Рэспублікі Польшча ў Беларусі Генрык Ліцвін даў прыём у гонар адкрыцця XV курса «Нясвіжскай Акадэміі».

Наш кар.

Па мячы і кудзелі

Творчая повязь прадстаўнікоў беларускай зямлі з паўночнай расійскай сталіцай працяглая і плённая. Згадаем працу ў Санкт-Пецярбургу Янкі Купалы, Магдалены Радзівіл, заходнерусіста прафесара М.В. Каяловіча, прафесара-натураліста Я.А. Наркевіча-Ёдкі, лаўрэата Нобелеўскай прэміі Л.В. Кантаровіча...

Беларуская супольнасць у Санкт-Пецярбургу складаецца з тысяч чалавек. Шмат дзесяцігоддзяў у яго навучальных установах атрымлівалі адукацыю нашыя маладыя пакаленні...

Мне пашчасціла даўно ведаць і сябраваць з пецярбургскім беларусам Уладзімірам Васільевічам Каралём. Сёння ён супрацоўнік Пулкаўскага авіяпрадпрыемства, вядомы як гісторык расійскай авіяцыі і касманаўтыкі.

Шмат гадоў кампетэнтны даследчык аддаў і справе вывучэння свайго радаводу. Праца завяршылася выхадам з друку кнігі «Река времени» (СПб.: «Политехника-сервис», 2009).

Уладзімір Васільевіч вельмі гасцінны чалавек – ужо толькі гэтым увасабляе лепшыя рысы беларуса. Гэта датычыць і працавак, дзе ён працягвае дзейны, імклівы характар.

У выніку праведзенай пошукавай працы выявіліся два радаводныя дрэвы. Па мячы – ад Аляксея Каралёва, пачынаючы з другой паловы XVIII ст. у васьмі пакаленнях. У яго разгалінаванні ўвайшло да 75 асобаў. Па кудзелі – з канца XIX ст. болей за 40 асобаў. А калі яшчэ дадаць сюды больш за дзве сотні адшуканых фотаздымкаў, то можна рэальна ўявіць ахоплены аб'ём.

Працам Уладзіміра Васільевіча садзейнічаюць матэрыялы пецярбургскіх інфармацыйных скарбніцаў. Аўтар выкарыстоўваў і архіўныя ма-

Уладзімір Кароль

тэрыялы з фондаў Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі, дакументы і ўспаміны родных з Магілёўшчыны і Міншчыны. Выявіў, што мужчынская і жаночая галіны яго продкаў ідуць з Міншчыны, дакладней – з былой Ігуменшчыны (цяпер Уздзеншчына і Пухаўшчына).

Вельмі скурпулёзны і дакладны даследчык-дакументаліст, ён не пазбягае і эмацыянальнай часткі сваіх апісанняў. Аўтар пранікае ў побыт сваіх папярэднікаў, іх жыццёвыя ідэалы і патрэбы, адзначае іх прыхільнасць да праваслаўя. Радавыя прозвішчы, вясковыя мясціны – для яго гэта музыка Радзімы ў далёкім Пецярбургу.

Усебакова кваліфікаванага даследчыка Уладзіміра Каралёва можна аднесці да ліку нашых выдатных краязнаў-

цаў. Яго апошняя кніга можа стаць добрым дапаможнікам, узорам для тых, хто толькі пачынае краязнаўчыя даследаванні. Таму я палічыў неабходным перадаць падараваны мне экзэмпляр «Реки времени» у Навуковую бібліятэку імя Якуба Коласа НАН Беларусі для болей шырокага яго выкарыстання.

...Час – старажытная філасофская дэфініцыя. Людзі атаясамлівалі яго з нябачным патокам, які ў сваім няўмольным бегу захоплівае ўсё на сваім шляху і нічога не вяртае назад. Параўноўвалі яго і з рачной плыню. Так вось і сыходзіліся разам патоки рэк і часу. Адсюль і адпаведная назва кніжкі.

У адным з лістоў Уладзімір Васільевіч паведаміў, што на гэтым не заканчвае даследаванне радаводу, рыхтуе перавыданне кнігі. Самаадданы краязнаўца дадае: «Час не церпіць. Гады ідуць. Трэба спяшацца!»

Пажадаем Уладзіміру Васільевічу і яго пецярбургскаму беларускаму атачэнню новых поспехаў у высілках на карысць Радзімы.

Уладзімір КІСЯЛЁЎ,
правадзейны член
Беларускага Геаграфічнага таварыства, кандыдат
эканамічных навук

Бацькоўскі дом

Мікрараён вялікага горада

Вёска на ўскраіне сталіцы

Ёсць у Мінску каля мікрараёна Уручча невялікая вёска Копішча. Вакол яе актыўна растуць новабудовы, але вёсачка працягвае жыць сваім жыццём. Як і раней, мясцовыя жыхары кожны год садзяць агароды, трымаюць кароў і козаў, даглядаюць вясковыя могілкі... Глядзецца на залатаныя дошкі і фанерай старыя хаткі, якія ўжо амаль па вокны ўраслі ў зямлю, неяк сумна. З мясцовых жыхароў засталіся толькі старыя людзі ды тулягі, ад якіх цяжка пра што-небудзь даведацца.

Адкуль жа пайшла назва вёскі? Вядома, што копішча – скапаная зямля. Існуе легенда, што на месцы вёскі раней раслі дубы і было шмат дзікоў, якія сваімі лычамі ўзрывалі глебу. Таму, гавораць, глеба тут вельмі ўрадлівая. А ў былыя часы на гэтай зямлі маглі прыжыцца амаль любая культура і даць ураджай.

Зараз, побач са старымі драўлянымі хаткамі, узводзяцца катэджы – «помнікі новага часу». Адзін з новапабудаваных дамоў

канфіскаваны ўладамі хутка яго перададуць шматдзетным сем'ям.

Па нейкай неверагоднай выпадковасці ў адной з крайніх хаткі арандавала памяшканне фірма па вытворчасці надмагільных помнікаў. Для рэкламы сваіх паслуг выставілі на ўсеагульны агляд гранітны пастамент. А які ж помнік без надпісу? На гэты абеліск таксама прымацавалі

«Абеліск» састарэлай вёскі

шыльду. Імя «нябожчыку» прысвоілі за вочы – Копішча. Так і атрымаўся прыжыццёвы помнік яшчэ не згасламу сялу – ход моцны, а ў наш час, на жаль, проста такі сімвалічны...

Вясковая (гарадская?) вуліца

Ад рэдакцыі. Назва вёскі Копішча хутчэй магла паходзіць ад слова «капец»: капцамі ў старажытнасці называлі ўзгоркі, на якіх месціліся язычніцкія свяцілішчы. Вялікі капец (вялікае свяцілішча) мог атрымаць і такую назву – «копішча».

Ксенія КАРАВАЯ

Дарэнне земляю каралём Міндоўгам

(Заканчэнне. Пачатак у № 26)

8. 1259 жн. 7

Міндаў, кароль Летовіі, даруе Нямецкаму ордэну ў Лівоніі розныя землі

Міндаў, з ласкі Божае кароль Летовіі, усім верным Хрыстовым, якія будуць бацьчы гэты ліст, збаўленне ў імя Езуса Хрыста.

Паколькі з ласкі Божага натхнення і парады любых нам у Хрысце майстра і братоў Нямецкага дому ў Лівоніі мы былі пакліканыя з цемры паганства да святла Касцёлу Езуса Хрыста і адроджаныя праз ласку хроснай купелі, а найсвяцейшы айцец і пан наш папа Інацэнт чацверты, беручы [нашую] асобу, каралеўства і ўсе нашыя ўладанні пад юрысдыкцыю і абарону апостальскага пасаду, сваёю ўладаю наказаў каранаваць нас на караля ўсяе Летовіі і ўсіх земляў, якія з дапамогаю моцы Божае мы ўжо вырвалі або зможам вырваць у будучыні з рук няверных, то дзеля таго каб хвалебна магло завяршыцца пачатае ў нас і каб моцнай рукою мы маглі стрымліваць бунтаўнікоў веры і парушальнікаў нашага каралеўства, нам неабходна, як мы ўбачылі, дапамога памянёных майстра і братоў, якую яны і самы цвёрда, пад прысягаю, паабяцалі даваць нам, як больш поўна выкладзена ў іхным лісце, складзеным дзеля гэтага. І хоць войска Ордэну тых жа братоў, як вядома, створанае супроць парушальнікаў веры і Касцёлу, ды і самы браты гатовыя былі б неслі сваю дапамогу нам больш, чым іншым хрысціянам, дзеля адпору ворагам веры і, нават не будучы звязаным пэўным абавязкам, лічылі б вечнае жыццё дастатковай платою для сябе, але дзеля таго каб гэты свой абавязак у дапамозе нам яны маглі выконваць больш дзейсна, што вельмі патрэбна для нас у гэтых новых абставінах, мы з згоды нашых дзедзічаў перадалі іхнаму дому на вечнае, вольнае і бяспечнае валоданне ніжэй названыя землі, нічога не пакідаючы сабе з права ці юрысдыкцыі або ўлады на іх. Пры гэтым была пастаўленая ўмова, каб самы браты праз сябе і сваіх [людзей] уласным коштам заўсёды дапамагалі нам і законным наступнікам нашага каралеў-

ства матэрыяльным мечам, падтрымкаю і парадаю супроць нашых ворагаў і непрыяцеляў веры, якія спусташаюць межы нашага каралеўства. Назовы ж земляў гэтакія: Дэнова ўся, якую таксама некаторыя называюць Етвез, з выняткам некаторых невялікіх земляў, а менавіта Сентаны, Дзернаў і Крэсмаў, і вёскі, якая называецца Губініты, з трыма вёскамі ў Вельцаве, якія захоўваем у сваім валоданні. Звыш таго мы далі згаданым братам усю зямлю Скалову, усю Жамойць, з выняткам толькі тых маёмасцяў у самой Жамойці, якія мы перадалі вялебнаму айцу і пану біскупу Летовіі, як больш поўна выкладаецца ў лісце, складзеным дзеля гэтага. З згоды і волі нашых дзедзічаў мы зычліва і ахвотна чынім таксама ім гэткую асаблівую ласку: калі б хто ў нашым каралеўстве ці ўладанні даў штосьці самым братам з сваіх маёмасцяў, як рухомых, так і нерухомых, цалкам ці часткова, ці запавёў у тэстамэнце, ці яны дзяржаць гэта ад нас як лен, ці гэта ўласнасць тых, хто даюць ці запавядаюць, яны могуць вольна і вечна валодаць і дзяржаць іх гэтак жа, як іншыя свае маёмасці, якія мы ім перадалі. На вечную памяць пра гэтае дарэнне і наданне мы далі зацвердзіць моцаю нашай пячаці дадзеныя прывілей, дзеля гэтага складзены. Дадзена ў год Пана МСCLIX, у VII [дзень перад] жнівеньскімі ідамі.

9. 1260 чэрв. сяр. – Летовіа

Міндаў, кароль Летовіі, на выпадак сваёй смерці пры адсутнасці дзедзічаў даруе Нямецкаму ордэну ў Лівоніі ўсё сваё каралеўства разам з прылеглымі землямі

Міндаў, з ласкі Божае кароль Летовіі, усім верным Хрыстовым, якія будуць бацьчы гэты ліст, збаўленне ў імя Езуса Хрыста.

Паколькі з ласкі Божага натхнення і парады любых нам у Хрысце майстра і братоў Нямецкага дому ў Лівоніі мы былі пакліканыя з цемры паганства да святла Касцёлу Езуса Хрыста і адроджаныя праз ласку хроснай купелі, а найсвяцейшы айцец і пан наш папа Інацэнт чацверты, дзяку-

як нашым галоўным памочнікам, было поўным і канчатковым завяршэннем іншых папярэдніх дарэнняў. На вечную памяць пра гэтую справу, дзеля таго каб памянёнае раней нашае дарэнне атрымала сапраўдную моц, мы наказалі напісаць гэты ліст і зацвердзіць яго моцаю нашай пячаці. Сведкі гэтага дарэння: вялебны пан Кульмскі біскуп, майстар Андрэй з памянёных братоў і яго браты; Лангвін наш сястрынец, Лігейка, Шаб, Бікш, Бунь, нашыя баяры і крэўнікі, Парбус з Нераў, Гердзень з Нальпаў, Вег, Вешгел, і там жа Парбус меншы, ад братоў прапаведнікаў брат Сіндарын, ад братоў меншых брат Адольф і яго таварышы ды шмат іншых вартых даверу людзей, якія ўсе разам і паасобку дзеля гэтага былі пакліканыя на сведчанне пра дарэнне, прадабчыла зробленае нам майстру і братам ды іхным вышэй названым наступнікам.

Дадзена ў Летовіі, на нашым двары, у год Пана тысяча дзвесце шасцідзесяты, у сярэдзіне месяца чэрвеня.

10. **Міндаў, кароль Літовіі, вызначае межы зямлі Селеніі, падараванай Нямецкаму ордэну**

10a. 1261 жн. 7

Міндаў, з ласкі Божае кароль Літовіі.

Мы хочам, каб усе вы, да каго дойдзе гэты ліст, ведалі, што мы пасля належнай нарады і згоды нашых дзедзічаў, а менавіта Рэплі і Герстута, прызначаем і даруем усю зямлю Селы і Селенію ўмілаваным майстру і братам Нямецкага дому ў Лівоніі з усімі размежаваннямі і прыналежнасцямі, як пададзена ніжэй. Мяжа пачынаецца паміж хрысціянамі і селёнамі насупраць замку Ноюн яна пераходзіць наўпрост на шлях Копвэх (Гасцінец), ідзе гэтым жа шляхам аж да рэчкі Лёдэнбэк, спускаецца рэчкаю Лёдэнбэк і даходзіць аж дагуль, дзе [яна] называецца іншым імем Дусята, ідзе далей памянёнай Дусятаю ў возера, якое называецца Сарта, а ля возера Сарта пераходзіць на рэчку, якая адтуль выцякае і называецца Свентэупэ, [затым] спускаецца Свентэупэ ў рэчку Летава, падымаецца гэтай рэчкаю і ідзе далей на рэчку Вашэўка, затым на рэчку Вешынту, потым на рэчку Левену, уніз рэчкаю Левенаю, далей – у раку, якая называецца Земгальская Аа, [і] спускаецца затым памянёнай ракою Земгальскай Аа ў Бабатэсмюндэ. Зрэшты, няхай бяспечна і спакойна карыстаюцца таксама іншымі замкамі, размешчанымі ў памянёных граніцах і межах, з усімі іх прыналежнасцямі, а менавіта Медэнем, Кальвамі, Малейшамі, Тоўрагамі, Уця-

наю, Ушпалем, а таксама іншымі маёмасцямі, размешчанымі ў згаданых межах, на вечна ў цяперашнія і будучыя часы, і ніхто не павінен гэта аспрэчваць. На вечную памяць пра гэтае прызначэнне і дарэнне мы далі зацвердзіць прывілей, дзеля гэтага складзены, моцаю нашай пячаці.

Дадзена ў год Пана тысяча дзвесце шэсцідзесяты першы, у VII [дзень перад] жнівеньскімі ідамі.

10b. s.d.

У імя Пана, амэн.

Мы, Міндаў, з ласкі Божае кароль літовіаў, пасля прыняцця каталіцкае веры і купелі святога хросту з Божага натхнення спазналі, што між усіх цнотаў больш прыемная Богу [тая, якая скіраваная на] карысць душаў. І [таму], каб не ўпасці ў ранейшую аблуду няверны, дзеля надзеі на вечную ўзнагароду і на збаўленне нашай душы, мы далі, а таксама ў добрай веры і па сталым разважанні даем дастойным і пабожным мужом, майстру і братам Найсвяцейшай Марыі Нямецкага дому Ерузалемскага шпіталю ў Лівоніі, усю зямлю Зеленію, званую папросту Зеланд і Зелі, з усімі прыналежнасцямі, як будзе бачна ніжэй у размежаванні. Мяжа паміж хрысціянамі і селёнамі пачынаецца насупраць умацаванняў Новэн, званых папросту Борхвак Новэн, спускаецца ракою, якая называецца Дзвіною, пераходзіць да сярэдзіны плыні памянёнай Дзвіны аж на рэчку, якая папросту называецца Кекава, насупраць Долену, дзе гэтая рэчка ўпадае ў Дзвіну. З другога боку Дзвіны [ідзе] мяжа паміж селёнамі і літовіаў: ад памянёнага Новэн [яна] пераходзіць наўпрост на шлях, званы папросту Кёпвэк (Гасцінец), ідзе гэтым жа шляхам аж да рэчкі, якая называецца Лёдэнбэк, і, спускаючыся рэчкаю Лёдэнбэк, даходзіць аж дагуль, дзе [гэтая рэчка] называецца іншым імем, а менавіта Дусята. Ідзе згаданай рэчкай Дусятаю аж у возера, якое называецца Сарта, каля гэтага возера пераходзіць на рэчку, якая выцякае з возера і называецца папросту Свентопэ, [затым] спускаецца памянёнаю рэчкаю Свентопэ аж на рэчку, якая называецца Летава, падымаецца рэчкаю Літава аж на рэчку Васеўка, пераходзіць далей на раку Вешынту, ідуць далей наперад на раку Левену, і спускаецца памянёнай ракою Левенаю далей аж да ракі, якая называецца Земгальская Аа, [і] спускаецца згаданую ракою Земгальскай Аа аж у Бабатэсмюндэ. А таксама ўсе замкі, якія называюцца «борхвале» і яны ляжаць у апісаных граніцах, з усімі сваімі прыналежнасцямі, як Альзы, Медэн, Кальвы, Алейты, Малейшы, Тоўрагі, Уцяна, Ушпаль, і ўсе іншыя замкі, якія называюцца «борхвале», і землі, што ляжаць у апісаных граніцах, як сказана вышэй.

(З кнігі *Алеся Жлуткі «Міндаў, кароль Летовіі»*)

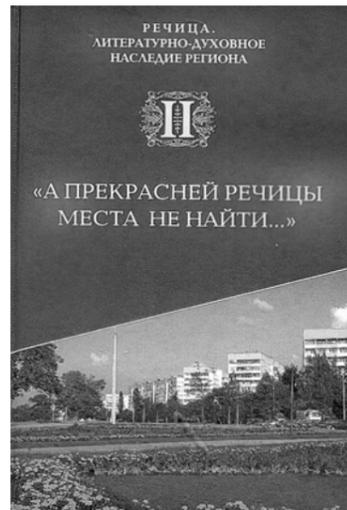
Узгадкі над раскрытаю кнігай

Цяпер у многіх рэгіёнах выдаюцца кнігі пра адметнасці краю і выдатных людзей раёна ці вобласці. Адно з такіх нядаўна прынёс у рэдакцыю наш даўні чытач і аўтар Мікола

Котаў. Рэчыцкі райвыканкам сумесна з Гомельскім дзяржаўным універсітэтам імя Ф. Скарыны выдаў шматтомнік «Речица. Литературно-духовное наследие региона», адзін

з тамоў мае назву «А прекрасней Речицы места не найти...», у якім сабраныя расповеды пра таленавітых землякоў – заслужаных дзеячаў культуры, спартсменаў, мастакоў, пра творчыя калектывы з розных куткоў Рэчыцкага раёна, а таксама – артыкулы А. Макушнікава «Речица глазами археолога – современный репортаж на историческую тему», І. Бароўскай «Рэчыцкая лірычная», І. Штэйнера «Рэчыца ў люстэрку дакумента і мастацкага слова» і «Рэчыцкія жарты і прыпеўкі». Знайшліся ў выданні добрыя словы і пра самога М. Котава, які нарадзіўся ў гэтым раёне (нядаўна мы друкавалі ягоныя ўспаміны пра ваеннае маленства).

Разам з кнігаю прынёс наш аўтар і чарговыя згадкі пра сваё маленства. Пазнаёмімся з імі разам:

«Мая Рэчыца. Тут амаль на самым берэзе Дняпра я і нарадзіўся. Непадалёк – мэблевы камбінат. І маці ўсё казалі, што знайшла мяне ў калодах. Доўгі час я верыў таму ды й казаў, што баліць галава, мабыць, стукнуўся аб якую калодку.

Прайшло шмат гадоў – і я зноў стаю на высокім берэзе.

Які прыгожы краявід, як пахаражэў мой горад! А калоды ўсё гэтак жа ляжаць каля мэблевага камбіната...

Шмат славутых людзей тут нарадзілася за стагоддзі (першыя ўзгадкі пра паселішча да туюцца 1213 годам). Цяпер тут жывуць простыя працавітыя людзі, улюбёныя ў свой прыгожы край. А яшчэ – людзі песенныя і вясёлыя. Узгадваю, як колісь збіраліся жанчыны ў двары нейкага барака, клікалі гарманіста і спявалі ды танчылі. І мне з-за пылу цяжка было пабачыць, дзе там мая маці. Мы, мурзаты і галодныя таксама пачыналі скакаць побач. І, дзякаваць Богу, выжылі.

Стаю на дняпроўскім берэзе, і жыццё прабягае ў думках. Нядаўна прыехаў я на радзіму з народнымі музыкамі, сталі мы перад палацам культуры нафтавікоў і зайгралі. Сабраліся людзі – усміхаюцца, прытанцоўваюць... Не сумуюць мае землякі – моцы ім і здароўя!»

Падрыхтаваў
Лявон ПАЛЬСКИ

Рэчыца, набярэжная (мастак Д. Атаманчук)

...А героі жывуць побач

Апошнім часам мы ўсё часцей пачалі звяртацца да нашых каранёў, да дзедаўскай мудрасці, каб спасцігнуць, хто мы і чаго вартыя. І ў гэтым асноўнае месца належыць краязнаўству. Я вучыся ў мінскай школе, жыву ў вёсцы Каралёў Стан непадалёк ад горада (пра яе мой артыкул у № 17 «КГ» за гэты год). У ім я згадала пра школьны клуб «Спадчына», які існуе ў суседняй Каладзішчанскай сярэдняй школе, і настаўніцу гісторыі вышэйшай катэгорыі, выдатніка адукацыі Рэспублікі Беларусь Ніну Ільнічну Гаркавенка. Я часта наведваюся туды. Прыемнае знаёмства перарасло ў сяброўства.

Краязнаўчы клуб «Спадчына» заснаваны ў 1995 годзе і ўжо стаў сапраўдным гонарам школы. Амаль за 15 гадоў школьнікі 7–11 класаў набіралі шмат матэрыялаў па гісторыі свайго пасёлка. Амаль з пачатковай школы вучні атрымліваюць веды пра гісторыю роднага краю. Звычай і традыцыі каладзішчанцаў, жыццё знакамітых землякоў і лёсы

продкаў, гісторыя асобных вуліцаў і нават дамоў – усё адшуканае занатавана ў творчых працах і фотаальбомах краязнаўчага клуба. Як праходзіла гэтая вялізная і нялёгка праца, мне расказала сама Ніна Ільнічна:

– Гадоў з пятнаццаць таму, у нялёгкай пераходны час я сур'ёзна задумалася над маральнымі праблемамі, сапраўдным духоўным крызісам, які напаткаў і педагогаў, і нашых вучняў, і ўсё грамадства. Як у такіх умовах выхаваць у дзецях павагу да Радзімы і свайго народа? Я зразумела: тут не дапамогуць абстрактныя, напышлівыя словы. Трэба, каб і дзеці пераканаліся, што ёсць на свеце звычайныя людзі – сапраўдныя героі, якія існуюць не толькі ў кніжках. Толькі прыгледзься – і ты пабачыш «будзённых» людзей і жыццё зусім іншым.

Усё гэта прымусіла мяне пераасэнсаваць сваю працу, і я вырашыла заняцца краязнаўствам. Пачыналі мы з зусім простага: збіралі дакументальныя і рэчывыя матэрыялы па гісторыі па-

сёлка. Я давала дзецям заданні: пахадзіць па суседзях ды распытаць іх. Адбываліся дзіўныя рэчы: вучні прыходзілі, а іх гарбатай частавалі, і ветэраны расказвалі пра мінулае, і нават плакалі. Тады я зразумела, што гэта павінна мець выхад на больш шырокае кола людзей, не проста «дзеці напісалі рэферат і атрымалі за яго адзнаку». Мы пачалі запрашаць ветэранаў у школу, размаўлялі з імі і пра сённяшнія праблемы, спявалі песні.

Цяпер мы рэгулярна ладзім сустрэчы з ветэранамі, а таксама праводзім акцыі і паходы па месцах баявой і працоўнай славы. Мы сабралі звесткі не толькі пра ўдзельнікаў вайны, але і пра герояў працы, людзей незвычайных прафесій. Так мы стварылі летапіс мінуўшчыны і сучаснага жыцця Калодзішчаў. Што цікава – варта было толькі пачаць распытваць знаёмых, суседзяў, родных – і яны з ахвотай пачыналі дзяліцца ўспамінамі. Мала таго – вы б бачылі, як сталі ганарыцца вучні, што ў аднаго дзядуля – франтавік, а ў другога – дзядзька альбо брат вучоны, урач альбо ваенны... Вось яно, выхаванне грамадзянскіх пачуццяў і патрыятызму! Пачыналі, здаецца, з малога, а зрабілі вялікую справу для гісторыі роднага куточка.

Вялікай падзеяй было адкрыццё ў 2003 годзе краязнаўчага музея, у якім больш за 500 экспанатаў. Тут і беларуская хатка з прадметамі побыту і рамяства, калекцыя марак і «гістарычных» паштовак, апісанні народных звычаяў і абрадаў, партрэты знакамітых землякоў, пісьмы з фронту. Напісана шмат вершаў, апавяданняў і легендаў пра родны пасёлак.

Пад кіраўніцтвам Ніны Ільнічнай клуб «Спадчына» сабраў поўную гісторыю многіх прадпрыемстваў, вайсковых часцей, асобных вуліцаў і магазінаў, бібліятэкі, клуба, жылых дамоў. Змаглі апісаць нават лёсы жыхароў 60-кватэрнага дома (№ 1) па вуліцы Мінскай. Некаторыя вучні напісалі радаводы сваіх вялікіх сем'яў. Праведзена таксама сапраўднае навуковае даследаванне – складзены радавод дырэктара школы Франца Юсіфавіча Гедроіца.

Зразумела, што такі матэрыял паслужыць асэнсаванню гісторыі не толькі свайго краю, выхаванню патрыятызму і нацыянальнай самасвядомасці.

Занатаваная і стогодовая гісторыя школы. Як вынік гэтай працы – у верасні 2008-га на школьным двары з'явілася Алея настаўніцкай славы, на якой квітнеюць 24 рабінкі ў гонар настаўнікаў, якія аддалі свае сэрцы дзецям.

Напрыканцы мне хочацца падзякаваць Ніне Ільнічнае за такую важную справу, за яе дабрыню і шчырасць. Няхай ёй шчасціць і надалей, і лёсіць «Краязнаўчай газеце», з якою я была знаёмая яшчэ да таго, як надрукавалася.

Анастасія ШЭВЯРЭНКА,
вучаніца СШ № 157
г. Мінска

Бібліятэка – асяродак нацыянальнай культуры

Паплавы: далёкае і блізкае

Словы пра родную зямлю вядомага дзіцячага пісьменніка-прыродалюба, жыхара вёскі Паплавы Рыгора Канстанцінавіча Ігнаценкі сталі лейтматывам пры афармленні краязнаўчай выставы «Любы сэрцу куточак Бярэзінскага краю – зямля Паплаўская» на базе Паплаўскай аграгарадскай бібліятэкі, дзе творчасці славу тага земляка адведзена пачэснае месца з прадстаўленнем ягоных фотаздымка, шматлікіх кніг і тэматычных падборак з перыядычнага друку.

Рыгор Канстанцінавіч нарадзіўся 20 лістапада 1930 года ў вёсцы Вусоўка Касцюковіцкага раёна Магілёўскай вобласці. Але лёс прывёў яго ў Паплавы, дзе ён жыў з 1956 года і 34 гады адпрацаваў настаўнікам у мясцовай школе. Скончыў Народны завочны ўніверсітэт мастацтва ў Маскве. Пісьменнік успамінае: «...Тут я акунуўся ў родную стрэльбу і захапіўся паляваннем, рыбалкай. Люблю хадзіць у грыбы і ягады або проста гуляць па лесе...» У гэтым жа годзе Рыгор Канстанцінавіч напісаў сваё першае апавяданне, якое было апублікавана ў дзіцячай газеце «Зорька», дзе працаваў ураджэнец Бярэзіншчыны, пісьменнік Яўген Курто, які цёпла паставіўся да спробаў літпачаткоўца. У 1964 годзе з'явіўся першы зборнік «Лясныя тынкоўшчыкі», затым «Урок у лесе», «Ластаўчына затока», «На заечых сцежках», «Дзе зімуюць матылькі», «Карабель вясны» і іншыя. Творы Р. Ігнаценкі друкуюцца і цяпер на старонках раённай газеты «Бярэзінская панарама», у якіх ён апявае родную прыроду, яе прыгажосць і таямніцы. Галоўная тэма – гармонія ва ўзаемаадносінах чалавека і прыроды.

Аўтар шматлікіх літаратурна-краязнаўчых замалёвак – часты госць бібліятэкі. На сустрэчах з аднавяскоўцамі і вучнямі пісьменнік неаднаразова дзяліўся сваімі літаратурнымі здабыткамі, зачытваў урывкі са сваіх кніг, расказваў цікавыя гісторыі з жыцця, раскрываў таямніцы прыроды роднага краю.

Адметна, з выкарыстаннем фотаздымкаў краявідаў паплаўскай зямлі прадстаўленая на выставе і візітная картка мясцова-

га сельскага Савета. Шырока раскрытыя тэмы «Аб мінулым далёкім і блізкім», «Лёс зямлі – лёс людзей», «След вайны на Бярэзінскай зямлі», «Літаратурнымі сцежкамі роднага краю», «З народных крыніц – спадчына жывая», «Землякі літаратурнага таленту» з прадстаўленнем альбомаў, папак, тэматычных дасье, у якіх багаты матэрыял па гісторыі роднага краю і людзей, што праславілі і праслаўляюць яго. Збор матэрыялаў быў пачаты яшчэ ў 1960-я гады былым бібліятэкарам Ірынай Васільеўнай Цяленчанка, якая за свой 45-гадовы стаж работы ўнесла значны асабісты ўклад у прэстыжнасць Паплаўскай сельскай бібліятэкі – узорнага асяродка культуры і духоўнасці на вёсцы. Значна павялічыўся багаж назапашаных матэрыялаў па гісторыі паплаўскіх вёсак, саўгаса, сельскага Савета ў 1990-я гады ў выніку правядзення краязнаўча-пошукавых акцый «Быць гісторыкам сваёй вёскі». Тады ж шырока адзначалася ў бібліятэцы 90-годдзе земляка, пісьменніка-сатырыка Міхася Скрыпкі. Былі аб'яўленыя конкурсы на лепшага чытальніка твораў вядомага сатырыка, на лепшы малюнак па сюжэтах яго вершаў. Кожную суботу ў бібліятэцы практыкаваліся краязнаўчыя дні, у рамках якіх праводзіліся цікавыя мерапрыемствы з запрашэннем аднавяскоўцаў – знаўцаў мясцовага побыту, вясковых умельцаў, удзельнікаў значных гістарычных падзей, творчыя краязнаўчыя справаздачы перад насельніцтвам з прэзентацыяй новых матэрыялаў.

У 1997 годзе пры бібліятэцы пачаў дзейнічаць клуб «Юныя краязнаўцы» з

ліку вучняў сярэдняга школьнага ўзросту Паплаўскай школы. З іх удзелам праводзяцца краязнаўчыя бліц-разведкі па запісе ўспамінаў ветэранаў, удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны, вязняў фашысцкіх канцлагераў, арганізуюцца вечары ўспамінаў, святы ўшанавання, дні памяці. У рэпертуары – вечары ўспамінаў «Пакуль жывём – памятаем», «Ветэраны – хрэснікі вайны», дні памяці «Жыві і помні, Беларусь, свой боль і полымя вайны», «Па вёсцы ішла вайна», «Стаіць на вёсцы помнік» і іншыя.

Актыўны ўдзел Паплаўская бібліятэка прымала ў сумесным наладжванні з мясцовым Домам культуры, музычнай школай штогадовага

У 2006 годзе Паплаўская бібліятэка атрымала статус аграгарадскай

народнага свята Купалле, якое стала адным з самых любімых святаў у аднавяскоўцаў. У Паплавы з'язджаліся жыхары вёсак раёна, бо тэатралізаванае відовішча з запальваннем вогнішча, выкананнем народных песень фальклорнымі калектывамі раёна, танцамі, гульнямі, забавамі, конкурсамі і жартамі стварала добры настрой і ўзнёслую атмасферу.

У 2002 годзе Ірына Васільеўна перадала бібліятэку дыпламанаму спецыялісту Валянціне Уладзіміраўне Наскавец. Пераняўшы эстафету, бібліятэкар адразу наладзіла цесныя кантакты з мясцовым

Збор матэрыялаў быў пачаты яшчэ ў 1960-я гады былым бібліятэкарам Ірынай Васільеўнай Цяленчанка

Домам культуры, музычнай і сярэдняй школай, адміністрацыяй сельскага Савета і сельскай гаспадаркі. З ліку школьнікаў быў арганізаваны ў 2003 годзе літаратурна-выхаваўчы клуб «ДАНКО», які стаўся таксама школай народнай творчасці, бо бібліятэкар перадае юным наведвальнікам свае на-

неаднаразова выстаўляліся ў раённым Доме культуры, Паплаўскім СДК і СШ.

У 2006 годзе Паплаўская бібліятэка атрымала статус аграгарадскай, што спрыяла палепшэнню ўмоў працы, павышэнню інтэнсіўнасці запытаў наведвальнікаў. Зараз бібліятэка займае цэлае крыло 2-ухпавярховага будынка ў цэнтры аграгарадка – мае тры кабінеты, актавую залу і прасторнае фая. Бібліятэчнае абсталяванне адпавядае патрэбам сённяшняга дня.

Кола масавых мерапрыемстваў бібліятэкі – шматвектарнае: літаратурна-краязнаўчае, экалагічна-асветніцкае, інфармацыйнае, забаўляльнае. Сумесна з Домам культуры практыкуюцца шырокафарматныя мерапрыемствы: святы вёскі, сямейныя конкурсы, выставы-экспазіцыі работ народных умельцаў, святы гумару, каляндарныя абрадавыя святы і іншыя.

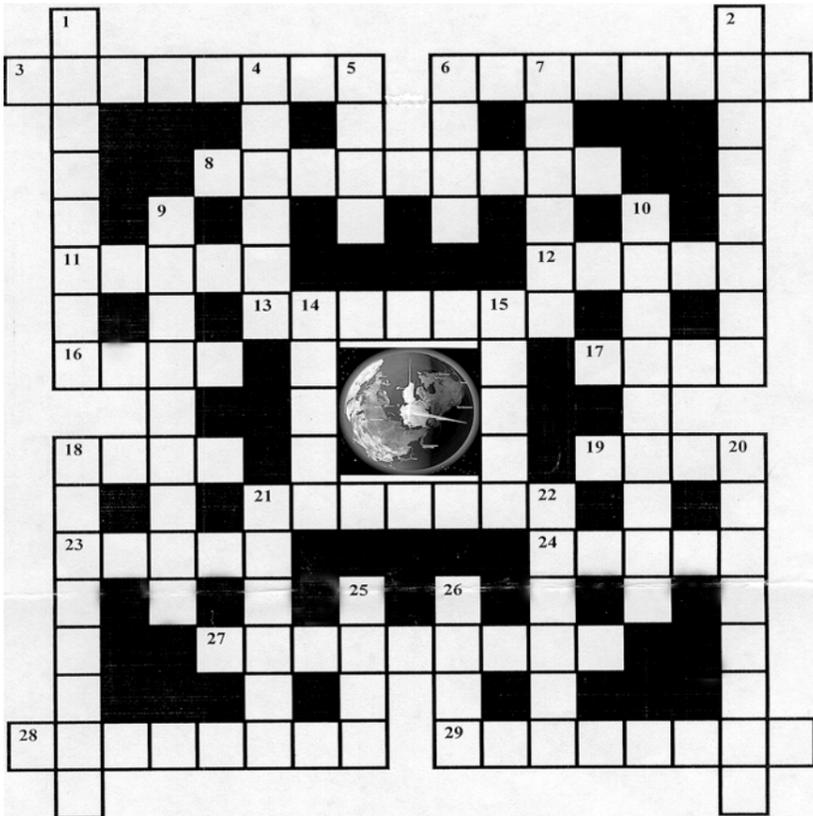
Па выніках раённага агляду-конкурсу «Бярэзінскія бібліятэкі – Янку Купалу і Якубу Коласу» ў 2007 годзе бібліятэкар Паплаўскай бібліятэкі адзначаная ў намінацыі «Лепшы знаўца творчасці юбіляраў» і ўзнагароджаная адпаведным дыпламам і грашовай прэміяй.

Нашае імклівае жыццё будзе падказваць усё новыя і новыя накірункі працы бібліятэкі, але на першым месцы заўсёды будзе прапаганда ведаў пра родны край, багаты на адметную прыроду і цудоўных людзей.

Наталля
МАЕЎСКАЯ,
метадыст
Бярэзінскай ЦБС
Фота аўтара

Беларускія прозвішчы на глобусе

ках». Жыве ў Рызе, урадженец Ваўкавыскага раёна. **13.** Мянуска Радзівіла Мікалая Крыштофа, які першы з Беларусі падарожнічаў па Блізкім Усходзе ў 1582–1584 гг. і напісаў кнігу-дзённік. **16.** Вялікі натуральны або штучны рэзервуар. **17.** Наркевіч-.... Прыродазнавец, медык з роду Касцюшкі. **18.** Тэатральная галёрка (разм., саст.). **19.** Саманазва краіны, якую ўжывала ў зносінах з Еўропай каралеўства Тайланд да 1939 г. **21.** Рулявое кола на судне, самалёце, камбайне. **23.** Асноўная адзінка рэгіянальных стратыграфічных падраздзяленняў (геал.). **24.** Частка воднага покрыва Зямлі, якую неаднойчы перасякаў нашчадак беларусаў, вядучы (каля 30 гадоў) праграмы «Клуб кінападарожнікаў» Юрый Сянкевіч. **27.** Прозвішча геолога, географа, рэвалюцыянера, удзельніка дзвюх экспедыцый на поўнач Якуціі. Склаў геалагічна-геаграфічную карту Навасібірскіх астравоў. Яго імем названы мыс на востраве Бальшавік. **Урадженец**

Случчыны. **28.** Рад або некалькі радоў калон. **29.** Навука, вялікімі спецыялістамі якой былі даследчыкі Поўначы Сібіры і Паўночнага Ледавітага акіяна бацька і сын Вількіцкія. Імем сына Барыса названы праліў і востраў у Карскім моры.

Уздоўж

1. Юльян .... Письменник, гісторык, падарожнік, удзельнік паўстання пад кіраўніцтвам Т. Касцюшкі. Аўтар кнігі «Падарожжа па Амерыцы 1797–1807». **2.** Прозвішча кіраўніка нацыянальна-вызваленчага паўстання 1794 г. Яго імем названы горад у штаце Місісіпі (ЗША), самая высокая гара ў Аўстраліі. **3.** Урадженец Брэстчыны. **4.** Частка слова, або словаўтваральная формаўтваральная марфема. **5.** Імя вядомага геолога, географа Чэрскага, за ўдзел у паўстанні 1863–1864 гг. высланага ў Сібір. Яго імем названы хрыбет у Якуціі, гара, горад у Ніжнекалымскім раёне, краж у Забайкаллі, даліна ў Саянах. **6.** Прозвішча вядомага астранома, геофізіка, даследчыка Арктыкі, Героя Савецкага Саюза. Яго імем названы востраў у Карскім моры, мыс на ўзбярэжжы Чукоцкага мора, кратэры на Марсе і Месяцы, малая планета. **7.** Пачатак дня. **9.** Адольф .... Падарожнік, пісьменнік. За ўдзел у паўстанні 1830–1831 гг. быў

асланы ў Сібір. Яго падарожныя нататкі сабраў брат Яўстафій і выдаў кнігу. **10.** Імя прыродазнаўцы, заснавальніка палеанталогіі Кавалеўскага, мужа знакамітага матэматыка Соф'і Кавалеўскай. Ажыццёвіў падарожжа па Еўропе і Паўночнай Амерыцы. **11.** Імя вядомага геолога, вучонага-даследчыка Дамейкі, удзельніка паўстання 1830–1831 гг. Яго імем названы горад, рабочы пасёлак у Чылі, ланцуг гор у Андах, мінерал (дамейкіт), фіялкавая кветка. **12.** Зменшаны чарчэж паверхні Зямлі. **13.** Саламея .... Лекарка, асветніца, падарожнічала па многіх краінах свету. Аўтар дзённіка-кнігі «Авантура майго жыцця». **14.** Урадженка Навагрудчыны. **15.** Азіяцкая краіна, па якой шмат падарожнічаў географ, асветнік М. Пржавальскі, бацька якога – урадженец Віцебшчыны. Яго імем названы горад, хрыбет, ледавік, мыс на Алясцы, мыс на в-ве Ітуруп. **16.** Загадка. **17.** Вялікая маса снегу, лёду, якая падае з гор. **18.** Назва судна, на якім удзельнічаў у Палярнай экспедыцыі географ, заолаг, падарожнік, урадженец Аршаншчыны А. Бялыніцкі-Біруля (таксама даследаваў жывёльны свет Сярэдняй Азіі). **19.** Ударны музычны інструмент, які ўжываецца і для падачы сігналаў.

Склаў
Лявон ЦЕЛЕШ,
г. Дзяржынск

Упоперак

3. Эдуард .... Географ, этнограф, настаўнік. Быў высланы ў Якуцію. Склаў слоўнік якуцкай мовы, ганаровы акадэмік АН СССР. **4.** Урадженец Смалявіцкага раёна. **5.** Натуральная павіннасць у Вялікім Княстве Літоўскім, Рэчы Паспалітай і Расійскай імперыі. **6.** ... Полацкая. Асветніца,

першая на Беларусі, прылічаная да святых. У 1167 г. здзейсніла падарожжа ў Святую Зямлю (Іерусалім), дзе і памерла ля труны Божай. **7.** Назва адзінага зборніка М. Багдановіча. **8.** Прозвішча вядомага мастака, аўтара партрэтаў Скарыны, Купалы, Мальдзіса, складальніка кнігі «Мінск на старых паштоў-

нашчадак беларусаў, вядучы (каля 30 гадоў) праграмы «Клуб кінападарожнікаў» Юрый Сянкевіч. **9.** Прозвішча геолога, географа, рэвалюцыянера, удзельніка дзвюх экспедыцый на поўнач Якуціі. Склаў геалагічна-геаграфічную карту Навасібірскіх астравоў. Яго імем названы мыс на востраве Бальшавік. **Урадженец**

Хоць зернейкі засохшымі былі,
Усё ж такі жыццёвая іх сіла
Збудзілася і буйна ўскаласіла
Парой вясенняй збожжа на раллі.

М. Багдановіч

На свята – у Ракуцёўшчыну!

«Фальварак Ракуцёўшчына» – адзін з філіялаў Літаратурнага музея Максіма Багдановіча, знаходзіцца ў прыгожай маляўнічай вёсачцы Ракуцёўшчына ля Краснага на Маладзечаншчыне.

Менавіта тут летам 1911 года адпачываў Максім Багдановіч, адзін з самых яркаўражывальных прадстаўнікоў беларускай літаратуры. Гэты фальварак стаў сімвалічным месцам вяртання Максіма Багдановіча на Бацькаўшчыну. З 1991 года пачалося стварэнне філіяла «Фальварак Ракуцёўшчына», які ўключае Дом арандатара, Дом гаспадара, гумно, Максімаву крыніцу, помнік і Максімаў сад. У 1977 годзе быў пастаўлены помнік, дзе змешчаны вышэй прыведзеныя радкі з верша М. Багдановіча. Ля яго пасадзілі першы ў Беларусі пісьменніцкі парк з 70 дрэў, які назвалі «Максімаў сад».

Першае свята паэзіі тут прайшло 21 мая 1983 года. Яго аргані-

завалі Літаратурны музей Максіма Багдановіча, Маладзечанскі райвыканкам, Мінскі абласны краязнаўчы музей (г. Маладзечна).

Шмат мінула гадоў... За гэты перыяд аднавілі Дом арандатара, створана музейная экспазіцыя, якая адкрылася ў 1994 годзе падчас свята паэзіі і песні. Другая частка экспазіцыі адкрылася ў 2007 годзе. У Доме гаспадара ўзноўлены інтэр'еры гасцёўні, кухні, створаны дзіцячы пакой. Самая вялікая частка экспазіцыі размясцілася ў гасцёўні. Адметнасцю экспазіцыі ў Доме гаспадара стаў дзіцячы пакой з ляльчыннай мэбляй, буфетам і канапай, дзіцячымі рэчамі. А вось атрымаць уяўленне пра жыццё беларусаў, «поўнае штодзённага клопату», можна пры наведванні гумна.

Напрыканцы гэтага незвычайнага падарожжа ў часе і прасторы абавязкова трэба схадзіць да Максіма-

вай крыніцы, да якой шмат гадоў таму любіў хадзіць сам паэт:

У родным краю ёсць крыніца
Жывой вады.
Там толькі я змагу пазбыцца
Свайей нуды.

Запрашаем усіх 2 жніўня 2009 года (нядзеля) а 12-й гадзіне ў філіял «Фальварак Ракуцёўшчына» на Свята паэзіі і песні «Ракуцёўскае лета – 2009».

Утульная атмасфера старога фальварка нагадае вам пра слаўныя старонкі нашай мінуўшчыны, пра самы шчаслівы час жыцця Максіма Багдано-

віча. У вас будзе добрая нагода дакрануцца да высокай паэзіі ў выкананні аўтараў, ужо шырока вядомых і маладых, усцешыцца беларускімі песнямі і танцамі, а самае галоўнае, прайсціся спежкам па паэце, наталіць смагу з чыстай сцюдзёнай Максімавай крыніцы натхнення...

Праезд электрычкай Мінск–Маладзечна да станцыі Уша.

Адпраўленне з Мінска: 8.24, 9.14, 10.00, 11.11.

Адпраўленне з Маладзечна 8.44, 9.47, 11.09, 12.08.

Уласная інфармацыя

Фота прадстаўлена
Літаратурным музеям М. Багдановіча

Колькі каштуе чароўная глуш?

На маляўнічых берагах возе-ра, якое ўтварылася ад маленькіх рачулак Вязынкі, Удранкі, Рабчанкі і Гуі, недалёк ад Радашковічаў, на самай мяжы Маладзечанскага раёна, размясціўся санаторый «Сасновы Бор».

Ён, як і нашая Вязынка, вядомы не толькі беларусам, але і турыстам з замежжа: Грэцыі, Францыі, Германіі, Польшчы, Прыбалтыкі... А нашыя суседзі-расіяне наогул пачуваюцца тут як дома. Хоць і існуе павер'е: адпачываць трэба там, дзе нарадзіўся, але едуць і сюды людзі, і вабяць іх нашая маляўнічая прырода, беларуская шчырасць і гасціннасць, а галоўнае – таннасць медыцынскіх паслугаў, прафесійная праца ўсяго персаналу, ад прыбіральшыцаў і сантэхнікаў да галоўнага ўрача.

Як і любая ўстанова, санаторый «Сасновы Бор» мае сваю адметную гісторыю. 35 гадоў таму пачалося яго будаўніцтва, а праз 6 гадоў адбылося адкрыццё. У 1983 годзе пабудаваны найцудоўны гідропарк з разнастайнымі каскадамі, фантазмамі і вадаспадамі, з рукатворнымі каналамі, астраўкамі і мосцікамі. Трэба адзначыць, што здраўніца пастаянна ўдасканальваецца: нешта будуюцца,

падмалёўваецца, рамантуецца... І гэта зразумела, калі чакаюць гасцей. Хто тут толькі ні бывае: людзі з блізкага і далёкага замежжа, ветэраны войнаў і працы, артысты, журналісты, турысты...

І ўсё было б добра, каб не адна акалічнасць. Калі для турыстаў з замежжа гэта даволі танна адпачынак і магчымасць падлячыцца, то для большасці жыхароў нашай краіны, асабліва для моладзі і пенсіянераў, гэта не па кішэні. Да прыкладу, прыяду кошты на экскурсіі, якія прапануе санаторый: з'ездзіць у турыстычны комплекс «Дудуткі», каштуе больш 100 тысяч беларускіх рублёў, экскурсія ў старажытны Нясвіж – больш 100 тысяч і г.д. На турыстаў з якой валютай усё гэта разлічанае? Вось і атрымоўваецца, што «турыстычная Беларусь» не для беларусаў, а для замежных гасцей.

Мечыслаў СТАНКЕВІЧ

Дыпціх Людмілы Кацэры «Драўляны ровар»

КАВАЛЬСТВА вытворчасць вырабаў гаспадарчага і дэкаратыўна-ўжыткавага прызначэння з жалеза шляхам яго гарачага ці халоднага кавання. На тэрыторыі Беларусі вядомае з часоў жалезнага веку. Жалеза здабывалі з балотнай руды ў невялікіх паўшарападобных печах (домніцах), з атрыманых загатоўак (крыц) выкоўвалі наканечнікі дзідаў, нажы, долаты, конскую зброю, упрыгожванні і інш. Пашырылася ў XI–XIII стст. З жалеза выкоўвалі рэчы гаспадарчага і побытавага прызначэння: сякеры, долаты, нажы, нажніцы, цвікі, крэсівы, замкі, ключы, спражкі, фібулы, свярдзёлкі, зубілы, шпоры, дзіды і інш. Кавальствам звычайна займаліся гарадскія рамеснікі, якія валодалі таксама загартоўкай, цэмантацыяй, зваркай.

У XVI ст. узніклі першыя кавальскія цэхі (Слуцк, Полацк, Магілёў, Віцебск і інш.), якія аб'ядноўваліся з іншымі (у асноўным – з слясарнымі) ці выдзяляліся ў самастойныя. Статуты кавальскіх цэхаў рэгламентавалі характар працы кавалёў: акоўванне транспартных сродкаў, падкоўванне коней, выраб сякераў, крукоў, шлемаў, якараў, ланцугоў, кратаў, а таксама розных рэчаў мастацкага характару. Асабліва развіцця кавальства дасягнула ў XVII–XVIII стст. У Віцебску, Полацку, Мінску, Магілёве, Пінску, Гродне працавалі дзесяткі кавалёў розных спецыяльнасцяў: нажоўшчыкаў, мечнікаў, замочнікаў, кацельшчыкаў і інш. Пераважная большасць

Рыцарскі даспех, пач. XVI ст.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

гарадскіх майстроў вырабляла агароджы, балконы, лесвічныя парэнчы, алтарныя перагародкі, крыжы, флюгеры і інш. Многія беларускія майстры працавалі ў Маскоўскай дзяржаве.

У XIX ст. з развіццём прамысловасці кавальства ў гарадах заняпала, адначасова ўзрастала яго роля ў вёсцы, дзе яно задавальняла ў асноўным побытавыя і гаспадарчыя патрэбы навакольнага насельніцтва. Для працы будавалі асобнае памяшканне – кузню, у якой былі горан і неабходныя кавальскія інструменты. Жалеза выкарыстоўвалася ў выглядзе заводскага фасоннага пракату (шыннае, падкоўнае і інш.) ці рознага жалезнага лому. У асноўным рабілася акоўка транспартных сродкаў (калёсаў, брычак, вазкоў, саней) і выраб металічных дэталей да іх, падкоўванне коней, выраб сельскагаспадарчага інвентару (сярпы, сашнікі, матыкі, драпашкі), слясарнага і сталярнага інструменту (сякеры, свярдзёлкі, долаты, скоблі, стругі), прыладаў хатняга ўжытку (секачы, бязмены, крэсівы, качэргі, вілкі, багры), дэталей аснашчэння жылля і мэблі (завесы, клямкі, замкі, крукі, зашчэпкі, краты) і інш.

Для выкоўвання патрэбнага вырабу жалезную загатоўку дачырва-

Фрагмент агароджы, кан. XIX ст. Добруш

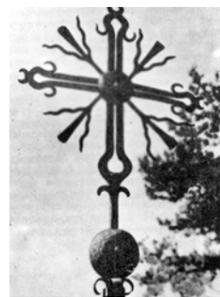

Герб аб'яднанага зэгармістэрскага збройніцкага кавальска-слясарнага цэха, 1770

на награвалі ў горне (для надання металу пластычнасці) і, паклаўшы на кавадла, ударамі малатка выкоўвалі з яе патрэбную форму. У залежнасці ад прызначэння вырабаў іх тэрмічна апрацоўвалі – цэмантавалі (насычалі паверхневы слой вугляродам, што надавала вырабам – павышаны гарт – цвёрдасць і трываласць), загартоўвалі (награвалі і хутка ахалоджвалі ў вадзе для надання цвёрдасці, пругкасці) і адпускалі (награвалі і паступова ахалоджвалі, што змякчала дзеянне загартоўкі, змяншала крохкасць і павышала пластычнасць). Асноўным спосабам нераздымнага злучэння загатоўак ці асобных частак у адзінае цэлае (напрыклад, зламаныя восі) была кавальская зварка. Яна ўжывалася і для спалучэння жалеза са сталлю (пры вырабе сярпоў, нажоў, сякераў, зубілаў і інш. Для нераздымнага злучэння частак ужывалі таксама кляпанне: у прабітыя ці прасвідраваныя адтуліны ўстаўлялі металічны стрыжань (заклёпку), крыху даўжэйшы за агульную таўшчыню злучаемых частак, яго канцы расклёпвалі, надзейна змацоўваючы дэталі. Злучэнне хамуцікам прымянялася зазвычай пры вырабе рэчаў дэкаратыўна-ўжыткавага характару: дзве дэталі (напрыклад, звоні агароджы) у месцы стыкоўкі абкручвалі металічнай скобкай (часам – два-тры разы), якую ўдарамі малатка абціскалі вакол загатоўак.

Раздымныя злучэнні рабілі з дапамогай шрубаў.

Існавалі іншыя спосабы кавальскай апрацоўкі вырабаў: усадка – павелічэнне папярочнага сячэння загатоўкі па ўсёй даўжыні з адначасовым яе скарчэннем (малатком білі па канцы рэзагрэтай загатоўкі, пастаўленай другім канцом на кавадла); высадка – патаўшчэнне пэўнай часткі загатоўкі (выконваецца такім жа чынам, але награванне не па ўсёй даўжыні, а ў адпаведным месцы); тарсіраванне – скручванне гранёнага стрыжня вакол восі для ўтварэння вінтападобнай загатоўкі; рассяканне загатоўкі зубілам з наступным адгінаннем адгалінаванняў да пэўнай формы і інш. Разнастайнае спалучэнне тэхналагічных прыёмаў дазваляла ствараць не толькі утылітарныя, але і дэкаратыўна-мастацкія вырабы складанай канструкцыі і малюнку. Напрыклад, асноўны від дэкару каваных агароджаў, варотаў, балконаў – спалучэнні S- і C-падобных завіткаў, скручванне жалезных прутаў вакол падоўжнай восі, арнаментальныя матывы ў выглядзе разетак, бегункоў, меандру, картушаў; накладкі на мэблі і дзвярах аздаблялі прасечкай, гравіроўкай, насечкай у выглядзе геаметрычных узораў; дробныя каваныя вырабы дэкарыравалі ўзорамі з кропак, ямак, крыжыкаў, зорчак, выбітых адпаведнымі штампамі. У наш час кавальства пачало пашырацца для аздаблення грамадскіх інтэр'ераў, рэстаўрацыі старой забудовы, а таксама для вырабу рыштунку рыцарскіх клубаў.

Крыж кан. XIX ст. вёска Каралеўцы Вілейскага р-на